

براہوئی ادب ٹی تصوف نارنگ

حسین بخش ساجد

ایم فل سکالر، بلوچستان اسٹڈی سینٹر جامعہ بلوچستان کوئٹہ

پروفیسر ڈاکٹر عبد الحمید شاہوانی

ریسرچ سپروائزر

Abstract

Mysticism is the belief that people can directly experience God or true reality rather than going to books rituals or other people. Mystics may experience vision or dream or hear God as vice. Mysticism or Sufisium are not two new phenomenon, they exist centuries before. In this paper Sufisium together with Mysticism and their formidable influence will be assessed in Brahui literature.

key words: Mystics, experience, Vision, Phenomenon.

تصوف و صوفی ازم (Sufisium) اسے باز بھلو و تالانو و مشکل و سر حال سے۔ تاریخی لحاظ سے ام دانا متکئی صد آبلکن ہزار سال آتیان تالان۔ ایہن تو تصوف نا خاص بنگا سر حال خدا و انسان نا نیامٹی سچا بنگا تعلق داری و وادچو خاص قوم و مذہب سے نا پابند آف۔ انتے کہ نئے داروایت ہر دور و ہر قوم و مذہب ٹی نظر بریک آراڑے خدا و انسان دوستی نا ذکر و بحث مریک یا دافنا و وجود ارے آموڑے تصوف و صوفی ازم ناام وجود ارے داگو نڈ بنگا نوشتہ ٹی تصوف نا معنی و مطلب، او نا باروٹ نظریہ خیال آتیان بیدس باز ملک آتیٹی رائج بنگا مذہب آتیٹی تصوف و صوفی ازم نا روایت آتا باروٹ ام گو نڈ معلوم داری تننگ تون او ار اسلام آن مست و معلوم داری اسلام آن پیداروایت آتا باروٹ ام مچٹس روشنائی شاعنگا نے۔ ہندن تصوف ناگو نڈ تاریخ نس و اسلامی تصوف نا ذکر و ام

کننگا نے داکان بیدس گچینا دھرتی بلوچستان ٹی تصوف ناباروٹ ام گڑاس معلومداری متنگ تون
اوار براہوئی زبان وادب ٹی تصوف ناروایت آتا ردیٹ گڑاس صوفی شاعر آتا صوفیانہ کلام وادفتا
صوفی ازم تصوف تون تعلقداری ءام روشنائی شاغنگا نے۔

تصوف و صوفی ازم

تصوف انت سہ؟ و صوفی ازم انت سہ؟ بہو داڑا روشنائی شاخن صوفی اصل سٹ
صوف "آن پیش تمکو کو لوظ سہ اے اوصوف، کاس ء پارہ۔ دُنیا ناباز ء قوم آتیبی کاس یا میل نا کاس
آن جوڑ مروکا لوئیس ء سادگی و درویشی نا نشان گونٹلیک ودا صوفی تا گچین کروکا لوئیس پانتنگ، ہندن
لوظ" صوفی "کاس یا پڑہ آتیاں جوڑ مروکا چچ/لوئیس بینو کا ء پانتلیک (ولی الدین، 2012 ص 8)
فقیر آتا ردیٹ" صوفی" امودے، ارا کہ تینا اُست ٹی خدادنا خوف آن بیدس پین کسہ نا خوف ء جاگہ
تف۔ ہندن حضور اکرمؐ نا حدیث پاک ام ارے کہ "تم" صوف "نالوئیس ء تینے ء لازم کو تینا اُستاتے
ٹی ایمان نا ہننن اے خنورے۔"

امو دورنا باز آ پرہیزگار آک ہندا حدیث پاک ء عمل کریسہ وسنت نا پوری کن "صوف" نالوئیس
اے بینارہ۔

دا ردیٹ حضرت حسن بصریؒ نا فرمان ء کہ ای جنگ بدر ٹی اوار مروکو ہفتاد (۷۰) اصحاب آتے
صوف "نالوئیس ء بینوک خنٹ۔

ہندن حضرت ابو بکر صدیقؓ ام "صوف" نالوئیس ء بینا کہ۔ داکان بیدس حضرت اویس قرنیؓ نالوئیس
ام ہندامسونه۔

داسا سوال دا ودی مریک کہ لوظ صوفی اولیکو وارا راختا و دیر کن استعمال کننگا؟
باز ء عالم آتا پانتنگ دادے کہ دالوظ اسلام آن مُست ام نُس۔ ہندن "کتاب المبع" ٹی نوشتہ ء کہ اسلام
آن مُست اسہ صوفی نُس مکہ نا طواف کن بسکہ۔ "باز آتا پانتنگ ناریدیٹ "صوفی" نالوظ نبی پاکؐ نا

وفات آن ارا (۲) صد سال پدسکان ام مشهورالو کہ۔ صوفی نالوز دتاپن تون اولیکو وار مشهور مس؟
 دارونٹ اراپن (۲) مونابریرہ۔ اولیکوپن ابوہاشم وایلوپن جابر بن عیان ناء۔ داہڑتومہ آک
 حضرت سفیان ثوری ناہم عصر مسونے اوہڑتوماک کوفہ آن تعلقداری تخارہ۔ پروفیسر آر، اے نکلسن نا
 ردیٹ ارمکیو صدی ہجری ایسرمننگ وختا اسکہ، کہ عراق ٹی اسہ پوسکنوا اصطلاح نس صوفی نا پینٹ
 مونابس اوکان پدمسلمان صوفیک ہندالقب سٹ پینی مسور۔

صوفی تاعقیدہ نارونٹ اسلامی علم نا ارا (۲) قسم آک مریرہ اسہ ظاہری وایلو باطنی، ظاہری علوم نا
 مطلب شریعت ء، ارا کہ کس مخلوق/عوام کن ء۔ اودے نس کہ باطنی یا ڈھکو کا علم امودے اراد کہ
 حضور تینا گڑ اس صحابہ حضرت ابوبکر صدیقؓ، حضرت علیؓ، حضرت ابوذرؓ ءہیل نس و ہند تصوف نا
 علم ء اراد کہ حضرت ابوبکر صدیقؓ آن حضرت سلمان فارسیؓ و حضرت علیؓ آن حضرت حسن بصریؓ ہیل
 کریسہ فیض الک۔

صوفی تاعقیدہ سٹ تصوف نا چار درجہ (۱)۔ شریعت (۲)۔ طریقت (۳)۔

حقیقت (۴)۔ معرفت

داہیت ام مونابریک کہ صوفی اسہ یونانی ءلوظ یا کلمہ سہ ارا کہ ترجمہ نادر وشم ٹی عربی ٹی بسونے کہ ادنا
 مطلب حکمت الہی و عمل کرو کا صوفی انگیک۔ ہندن تصوف ء صوفی تادین ام پاننگانے۔ ہندا وٹریٹ
 باطنی علم و فقیر آتا علم ء ام تصوف پاننگانے۔

تصوف ناباز آ کتاب ولغت آتینی جتا جتا ء تعریف توشٹ ء۔ دھنکہ فرہنگ عامرہ ٹی تصوف اللہ پاک
 تون مہر و خوی او خوی و دیفوکا علم، اسہ خاص ء کٹد سہ ء ہنگ او صوفی نا مطلب حکیم ء۔
 ہندن لغات کشوری ٹی صوفی و تصوف نامعنی آک داد ء۔

(تصوف): پشمنہ بیننگ یعنی صوف نالویس ہنگ مطلب دا کہ نفسیاتی خواہش آن پاک

مننگ -

(صوفی): پشم پوش، کاس آن جوڑ مروکا لوئیس ۽ ینیو کا ہندن "جامع اللغات" ٹی تصوف نا معنی داوڑنٹ ۽۔

(۱)۔ صوفی تاعقیدہ (۲)۔ علم و معرفت (۳)۔ تینا اُست آن ہر وڑ نا خواہش آتے

مُر کر یسہ بیرہ خُدا دنا کنڈ اتو جہ کننگ۔ (۴)۔ تذکیہ نفس و صوف صاف مننگ

(۵)۔ خالص مننگ

ہندن علی بن عثمان الجویریؒ ناردنٹ "تصوف نا کسر ۽ رائی روان مروکا ک تینا مچا معاملہ آتے اسہ کنڈ کر یسہ، اُستاتے بے مہری و بدی و آفت آتیاں صفا کر یسہ صوفی جوڑ مریرہ۔

حضرت ذولنون مصریؒ آن دا سوال ۽ کننگا، کہ صوفی دیرے پارہ؟

ورندی تس کہ "صوفی اُمودے ارا کہ مچا کائنات ٹی بیرہ و بیرہ اللہ تعالیٰ ۽ دوست تجا"

(ولی الدین، 2012، 16 تا 17)

ہنداوڑنٹ حضرت سہل بن عبداللہؒ آن اریفنگا کہ صوفی دیرے پاننگیک، تو ورنندی تس۔

"صوفی اُمودے ارا کہ تینا اُست ۽ نفرت و بے مہری تیان صفا تخی و فکر آن پُر مرے، خدا دتون خوکی نا سوب آن بشر آن مَر مرے اوناخن تیبی مش و خیسون اسٹ مریر و تصوف نا مطلب، کم کننگ و خدا دآن خوک مننگ و مخلوق آن مَر مننگ و توکل تننگ ۽"

تصوف نا حقیقت ناباروٹ شیخ ابونصر سراج تینا کتاب "کتاب اللمع" ٹی نوشتہ کیک کہ "ارا وختا نبی پاک، حضرت ابوبکر صدیقؓ آن اسہ موقع سہ ۽ اریفے کہ اے ابوبکرؓ، فی تینا عیال و خاہوت کن انت اِلّا س؟

تو ابوبکرؓ ورنندی تس، کہ خدا دوا ونا رسول ۽۔

تو اَدنا ورنندی ناہر اسہ حرف و لوظ فقر و توحید نارنگ ٹی دُبوک اسکہ اَو اونا ہندا ورنندی اُولیکو صوفی نہ ارشادنا

حیثیت و تنجک، اراکہ انسان نا دوی آن پیشن مَس۔

تصوّف نا تاریخ

تصوّف ام مذہب آ مباراسہ بجلو حقیقت و عالمگیری ء راست (سچائی) سہ و ہندا خاطر آن تصور مذہب و تصوّف آن چو قوم نَس خالی و مُراف۔ خدا نا خاص بنگا بندغ آک ہر دور و ہر قوم ٹی بریسہ کرینو، کہ اوک انسان نارہنمائی و رہبری ء کریسہ اوفتہ حقیقت و راستی نا کئد ادریسہ جہالت نا اوندیائی تے آن مُر کرینو، ہندن ہر دور و ہر ملک و قوم کن خدا پاک دنا نبی و پیغمبر آک بریسہ کرینو و مخلوق خدا راستی نا کسر آن واقف کرینو، ہندن تصوّف نا تاریخ نا اگہ ن خوڑتی سٹ جاچ ء الین تو دا ہر دور و ہر قوم ٹی مخلوق نا کسر شونی نا سوب مسونے۔ دار دسٹ بہواسہ گوئد ء جاچ نَس الین۔

یونانی تصوّف

علم و دانش و فلسفہ و فکر نا لحاظ سٹ یونان نا سرزمین ٹی صوفیانہ تصور و خیال نا بناء مَس۔ داڑے تصوّف نا بناء کروک، آرفیس (Orpheus) نا تعلیم آک ہفتمیکو و ششمیکو صدی قبل از مسیح ٹی مچا یونان ٹی تالان مسور، فیس نا تعلیم آتیبی انسان نا رُوح و خدا دا نیام سٹ اسٹی واداری و حیات بعد از موت نا تصور و خیال موجود ء۔ آرفیس نا نظریہ آتیاں عمل کروک و رنگ ارفو کا تیبی فیثاغورث، سقراط، و افلاطون پنی ء۔ ("قرطاس" 2006، 45)

یہودی تے ٹی تصوّف

عہد عتیق نا نوشتہ آتیبی انبیاء اسرائیل نا گڑ اس ہند نو جوڑہ نا ذکر نا ڈس رسینیک کہ ارافتا بنیاد ء یہودی تیبی ام تصوّف نا درو شم نَس پاش مریک، حکیم فیلو کو دا جاگہ ٹی تصوّف نا رد سٹ بجلو قدر نَس تننیک۔ ہندن ہر یکلیٹس (Hericlitus) نا نظریہ آتیبی نفس نا سمندر ٹی ڈب مریسہ حقیقت نا گوہر (خوار) ء پٹنگ نا درس و تعلیم دوبریک، داڑے تصوّف بیرہ خدا نا ذات سکان محدود ء، انسان و کائنات دا نا سر حال افس، و یہودی تیبی تصوّف نا بھلا کتاب "زہار" اے۔

عیسائی تے ٹی تصوف

تصوف ناروایت ایلو قوم و مذہب آتیاں مونی بریسہ عیسائیت ٹی اسہ باقاعدہ "مسک" سہ ناڈورشم ٹی جاگہ کرے۔ خانقاہ آک جوڑ مسور و بابل ٹی صوفیانہ ء کڑدہ و حلقہ آک جوڑ مسور و "ہرمیس" (Hermes) نا نوشتہ آک تصوف ء مونی دریر، عیسائیت نا بنیادی یا اولیکو دور آک اصل نٹ تصوف نا دور پانگلیرہ۔ اوکان گڈ عیسائی صوفیک یوحنا نا انجیل ء صوفیانہ تصور آتا ڈورشم ء تسور۔ (سہ ماہی" قرطاس)

چینی تصوف

چینی تصوف نا اولیکو دور ٹی حکیم لاوتے (Laotze) باز پنی ء و اونا نظریہ آک انسانیت ء دلیل ایترہ۔

جاپانی تصوف

جاپانی تصوف ناروایت آک بدھ مت نا تصوف آن ہلوکو۔ جاپانی تصوف ٹی دھیان، گیان، استغراق و فکر ء بھلو حیثیت نس منزگانے، جاپانی صوفی تے "وشی" و "بکشو" نا پن تننگیک دافا تصوف نارنگ آتینی فطرت تون مہر اوارے۔

ہندی تصوف

ہندی تصوف نا بناء وید آتیاں مریک داوید آتا گڈ یو شیخ اپنشد آتیا جوڑ ء ارافا پیش کروکا تصوف "برہم سوتر" ء۔ دا اپنشد نا شرح کروکا تے ٹی "شری شنکرا چاریہ" ء بھلو حیثیت و قدر نس تننگیک۔ ہندن ہندو تصوف ٹی ایلو بھلا پن "وشی ویا" ء کہ اونا پن بھگوت گیتا ء۔ ("قرطاس" 2008ء)

تصوف نا اسلامی رنگ

اسلام ٹی تصوف تینا حقیقی، خالص و گچینا و سادہ رنگ ٹی مونی بریسہ کرینے و اسلام ٹی تصوف قرآن و حدیث و شریعت آن رنگ ہلوکے۔ اسلام ٹی تصوف عملی و نٹ تینا وجود ء تنگ۔ اسلامی تصوف نا

بنیاد قرآن و سنت و عمل داری و باطنی صدق و صفا، عجز و توکل و تنحک و۔ تصوف اسلام حقیقی و روح و خدا و آن خدای مہرنا علم و۔ امام احمد بن حنبلؒ نا فرمان و کہ "ادب و فلسفہ و قرآن و حدیث و خواننگ آن پد تصوف نا علم و خواننگ آن کس نس صوفی جوڑ مریک"۔

قرآن پاک ٹی اولیاء تا باروئٹ دا فرمان اسے باز بھلو حیثیت نس تنگ۔ کہ "بنو بے شک اللہ دنا ولی تے و نہ گڑ اس خوف مریک نہ گڑ اس غم" (الطاف، 2011، 16) یقین اٹ ہندا صوفی و ولی تا تعلیم آک مچا دنیا ٹی تالان و وچو جا گہ نس دہنواف کہ اوڑے اللہ دنا ولی و صوفیک لس مخلوق نا ہدایت و رہبری و کپس۔ (الطاف، 2011، 16)

اسلامی تصوف نار دہٹ باز و عالم آک صوفی و "صفہ" مسجد نبویؐ تون گنڈیرہ، نبی اکرمؐ نا زمانہ ٹی باز و صحابہ آک کہ اوفا گوشت و پاننگیک، دنیائی و تعلقداری تے اسے کنڈ کریمہ "فقر الی اللہ" و اخیتار کریسور۔ اسے جوڑہ چچ، کہ کہ نہ ناچچ آک کم و ودھ ام اسور۔ بیرہ اسے جوڑہ چچ و اسے وخت نا طعام و گزارہ کروکاتے "اہل صفہ" پاننگا کہ اوک مدینہ پاک نا مسجد صفہ و تینار پینگ نا جا گہ جوڑہ کریسور، ہندا خاطر آن صوفی تے ام ہندا خاصیت آتا سوب آن اہل صفہ تون تعلقدار جوڑہ کننگیک۔

(ولی الدین، 2012، 10)

اسلامی تصوف نا بنیاد عشق الہی و عشق آن بیدس تصوف ناچو تصور نس مننگ کپک، اسلامی تصوف ٹی رب تون مہر و محبت، اخلاق نا بڑزی و خدمت خلق کل آن بھلا و صف و چائینداریکو۔

ڈاکٹر عبداللہ صدیقی نار دہٹ "اسلامی تصوف نا بنیاد آک قرآن پاک نا تعلیم، حدیث و صحابہ آتا پاک آزند و تابعین و تبع تابعین آتا سیرہ و تنحکو۔ سچا مسلمان صوفی وختس ام شریعت آن مری و شریعت نا حد آن مہرہنگ و دنیا آن خن تے اڑسنگ و بے عمل مننگ و کابلی، سستی نا سچ و مننگ کپک"۔ (اقبال، 2007، 29)

یقین نس تصوف نا اصل بنیاد قرآن پاک و نبی پاکؐ نا زند مبارک و۔

تصوف ٹی وحدت الوجود

دانا مطلب دادے کہ کائنات نا وجود غیر حقیقی یا وہمی ء حقیقی واصلی ء وجود بیرہ اللہ پاک ناء
تصوف نادانظریہ یا خیال نامنوکا تاند دئی حقیقی ء وجود نحو کا ذات بیرہ و بیرہ خدا ناء۔ بیرہ ہر جا کہ خدا
دموجودے۔ دے نس کہ داکائنات امو موجود ء خدا ناولوہ گاہ ء اوکائنات نا ہر اسہ ذرہ و گڑا آن امو
اسٹ ء ذات ظاہر مننگئی ء، صوفی تاند دئی اصل توحید وحدت الوجود ء۔ ("قرطاس" 2009
، 115) ہندن ارمیکو نظریہ وحدۃ الشہود نا اے۔

تصوف نا بئخ آک

اسلامی تصوف ٹی نبی پاکؐ نا پیروی ٹی، حضرت ابوبکر صدیقؓ و حضرت علی المرتضیٰؓ نا حوالہ
بٹ فقر و تصوف نا گروغ آک مچا دنیا ٹی تالان ء، تصوف نا چہار بئخ یا سلسلہ ء۔ کہ اوفتی سلسلہ قادریہ،
سلسلہ سہروردیہ، سلسلہ چشتیہ، اوسلسلہ نقشبندیہ اوار ء۔ کہ دافتی سلسلہ نقشبندیہ، حضرت ابوبکر صدیقؓ
تون گندوکے دے نس کہ سلسلہ قادریہ، سلسلہ چشتیہ و سلسلہ، سہروردیہ نا تعلق داری حضرت علیؓ تون ء
۔ بلوچستان ٹی دا چہار بئخ کا سلسلہ آتا منوک و عمل کرو کا ک بھلو گوشت سہ بٹ اریر۔ کہ دافتی ٹی ولی و
صوفیک ام اریرو اوفقا مرید و منوکا ک ام۔ (الطاف، 2011، 16 تا 17)

بلوچستان ٹی تصوف

دُنیا نا ایلو قوم و مذہب آتمی تصوف نا روایت آمبار بلوچستان ٹی ام تصوف نا تاریخ باز متکن
ء۔ اسلام نا بئنگ آن مُست ام داڑے تصوف نا روتہ غاک سوگوی بٹ تالان مسونو، ارافا نشانیک
داسکان اسہ نہ اسہ وڑسہ بٹ تینا وجود ء برجاء تخانو و تخت سلیمان و ہنگل ج نامش تیبی دانا آتاراکو۔
دُھنکے تخت سلیمان ء کیسہ ء غرناٹول حضرت سلیمانؑ تون گندوک ء ہراڑے کہ اونا تخت شیف
مسوس۔ ہندن لسبیلہ ٹی دریا ء ہنگل نارئی ء ہنگل ج ناٹول ء بزرگ و ولی سہ ناہدیرہ ء، بجال آک

دادے پر بتی کالی و ماتا ناپٹ یات کیرہ۔ ودے کس کہ مسلمانک دادے نانی ناخانقاہ ناپٹ چارہ۔
(الطاف، 2011، 17 تا 18)

بلوچستان ٹی اسلام تالان منگ آن پد تصوف نایادگار اونشانیک

چلتن: - کونہ نادے کہیلینگ پلوء مش کس کہ اوچلتن ناپٹ پنی ۛ۔ دانا باروٹ روایت ۛ کہ داڑے اسے خاہوت اس یعنی ارغ، زانیفہ اسورہ کہ اوفتہ اولیا دمتو کہ۔ اسے وختس اللہ ناولی سہ نادعا ٹ اوفتہ چہل اولیا درسیگا، ولے پدا داکل ۛ چناک مچٹس گیشتر منگ آن گڈ درویش جوڑ مسور۔ ہندو فاقا سوب آن دامش چل تن نا پین ٹ مشہور مس۔ دانا ارٹمیکو روایت دادے کہ چلتن نادامش ۛ چہل درویش اولی بسور و ہند اڑے اڈ کریر۔ کہ داسکان ام اونیک بنگا بندغ آتے نظر بنگ کیرہ۔ داکان بیدس ہفت ولی، بی بی نانی، پیر غیب، پیر پنچہ، شاہ بلاول، لاہوت و لامکان، چہل غازی، پیر سلطان، شاہ عبداللہ و پیر چھٹن شاہ و رابعہ بن کعب، وایلو نشانیک اوارو۔ داگل بلوچستان ٹی تصوف نا حوالہ ٹ پنی ۛ (الطاف، 2011، 17 تا 24)

بلوچستان ٹی تصوف نارو حانی روشنائیک

بلوچستان ٹی اسلام نابنگ آن گڈ تصوف ناسچا ۛ روایت اصل ٹ صحابی رسول قتیس عبدالرشید نا حضور پاک نادور ٹی ژوب علاقہ ٹی بنگ آن قائم مس۔ تو داپانگ حقیقت و راست ۛ، کہ بلوچستان ٹی اسلام و تصوف نارو نشانیک باز وخت مست تالان مسور۔

ہندن مکران نا علاقہ ٹی اسلام و تصوف نارو نشانیک ۛ ۛ ٹی تالان مسور۔ اروختا کہ ربیع بن زیاد نا سربری ٹی حضرت عمر فاروق نادور ٹی داڑے عرب مسلمانا ک تینا گام ۛ تختار۔ محمد بن قاسم نادور آن مست مکران ٹی محمد بن ہارون گورنر موسس۔ تو دہن بلوچستان ٹی اسلام و تصوف نارو نشانیک تالان مریشہ استاتے ٹی خدا نا مہر و مریت و سچائی ۛ ودی کریر۔ اوکان گڈ تصوف نابیرک ۛ بڑا تخو کا صوفیک، ششمیکو صدی ہجری آن داڑے بنگ ۛ شروع کریر وکل آن مست سلسلہ شہر وردی نامنو کا

صوفیک داڑے بسور و تصوف ناروشنائی ٹٹ اُستاتا اوندئی تے مُر کریر و ہندن ارمیکو سلسلہ قادریہ نا صوفیک داڑے تصوف ۽ تالان و شون مننگ کن بسور۔ حضرت سید بلانوش و سید شادی بن سید در جمال بخاری اوتینی اور اسورہ۔ داکل حضرت پیران پیر حضرت غوث الاعظم دستگیر نا مکتبہ فکر ۽ منوکاک سور۔ ہندن مسمیکو سلسلہ چشتیہ و پدا سلسلہ نقشبندی داڑے رواج الک و ہندا سلسلہ آتا منوکاک بلوچستان ٹی تصوف ناروایت آتے شون تریسہ مونی دریر۔ او ہندا کوشست آتا بھرم و بدل ۽ کہ بلوچستان ناہر علاقہ و شہر و خلق مش و جبل و پٹ آتینی ننے ولی و صوفی داتا خانقاہ دربار آک جاگہ جاگہ نظر بریرہ، کہ اراک تصوف ناروایت آتے داڑے تالان کریسہ شون تسور، (Sufisim) ۽ قائم کریر۔ (الطاف، 2011، 24 تا 25)

براہوئی ادب ٹی تصوف نارنگ آک

پاکستان ٹی پاورکا ایلو زبان آتیاں مبار بلوچستان نازیبا غا دھرتی ٹی پاروکا زبان آتینی تصوف ام نا گندارز باداوارے کہ تصوف نا اورے دانا کل آن بھلا سوب دادے کہ تصوف نابیرک ۽ بڑتخو کا صوفی وولی تا بھلو گونشت نس داڑے بسور، آباد مسور و داجاگہ نالس مخلوق ۽ خدا پرستی، امن، ایلیم دوستی و رواداری تون اور اور انسانیت تون مہر ناسخ ۽ تریسہ کریر۔ او اوفتہ اوفتہ زبان و بولی تے ٹی تینا کلاہو و سنج تسور۔ ہندا سوب ۽ کہ اینوام دازبان تے ٹی تصوف نارنگ آک دازبان و بولی تے زیب داری بشخانو۔ ہندن تصوف نا دازبان و داجاگہ ناخمیر ٹی او ارمننگ نا اسہ بھلو سوب نس داجاگہ نا مخلوق ٹی اسلام او صوفی وولی و پیر و بزرگ آتون اُست ناحب ٹٹ مہر و خوکی ام ارے۔ ہندن ایلو زبان آتیا مبار براہوئی زبان ام تصوف ناہینی و زیب داری آن رنگ ارفو کے۔ دازبان ٹی ام تصوف تینا سچائی و عالم گیریت نا سوب آن جاگہ کرو کے۔ صوفی تاج محمد تاجل نا صوفیانہ شاعری نا گچنا و اُستاتے خدا آن خوک کروکارنگ آتون اور اور ارفقیر فیصل و صوفی عطاء محمد و مکتبہ درخانی نا عالم آتا شاعری نا اسلامی رنگ ام دا پھر ۽ بھلو و سی نس بشخانو۔

تصوّف نارنگ "وحدت الوجود" نا فکر و فلسفہ براہوئی و بلوچی زبان کئی فارسی و سندھی زبان تے آن
بسوئے اواثر شاعرانے، ہندو خاطر آن خنیزہ کہ براہوئی ناسرخیل ء صوفی شاعر تاج محمد تاجل ناسراعی و
فکر ء سندھی نابے مٹ ء صوفی شاعر حضرت سچل سرمست نا فکر و فلسفہ نابا اثر ارے و سچل آ مہارتا جل
ام وحدت الوجود نامنو کا صوفی نس خنلیک ۔ دھنکے اونا کلام آ تا داوڑک آک دانا ثبوت ء

نفس تندوری کی رولی دس

یار اندر پانچھے گولی دس

یعنی تینا نفس ء آخر در کہ خلنگ کیسہ در و رنگ کیسہ، ر و کھا واگہ یار (حق) ء خنوی ء نے تو تینے تمیٹ پٹھ و
خن۔

تصوّف فی اللہ و فنا فی الرسول ﷺ نا پنے و صوفی خدا نادات کل ء طاقت آ تا سرچشمہ پانک و تقدیر نا
مالک ام اودے چانک د و نکہ تا جل تینا دا کلام ٹی پانک

ہر وختا کہ پورا مرے تقدیر

انت نس کیک اوڑے پیر و پخیر

رب نا مون ٹی ء ، گل حقیر

عشق حقیقی تصوّف نا بنیاد ء انتے کہ عشق ء حقیقی خدا سکنا سرمنگ نا گل آن بھلا کسر ء۔ ہندو خا
طر آن تاجل پانک کہ عشق ارا وختا اُست ناتار آتے سُر یفک تو گڑا اُست خدا نامہر نادر یاب ٹی جوش
کیک اور عشق سنا تار آ تا چیرنگ آن اللہ و رسول ﷺ راضی مریرہ، پدا نماز و روچہ ناسدھ لگپیک
انتے کہ عاشق نا اُست و بدن ہشینگیسہ کباب جور مریرہ۔

عشق ہر چہ بجا نفک سازے

اوڑا رب و رسول ﷺ نا رازے

انت چانک روچہ نما ز اے

او نا بُت بدن کباب اے
 عشق دین عشق صواب اے
 اسہ پین جاگہ کس تا جل عشق حقیقی نابار و نٹ پانک کہ عشق مدام امام ۽ بھلاء، و مدام مستی و خماری ۽۔ عشق
 ئی عقل و ہوش ناچ و کاریم اس آف کہ عقل و ہوش اوڑ۔ اسکان سرمنگ کپسہ و عشق ہمیش معشوق تون
 مریک۔ دُنکہ تا جل پانک۔

نُم چابو عشق مزارے
 او صدا مست خمارے
 ہوش عقل نا حاجت آف
 معشوق تون و اوارے
 تا جل عشق حقیقی ۽ زندگی چانک و حقیقی او عشق نا قیمت اے کل آن زیات سرپند مریک۔
 تاج محمد عشق سلامت
 گل آن جوان اے مہر محبت
 تا جل سچا و صوفی اسے و اُسست نا حُب ۽۔ خُدا تون عشق نا جوزہ تنک او نا عشق فنا فی اللہ نا اسہ باز گچینو
 نمونہ سہ۔ دُنکہ او نا دا کلام آن دا گچینا و سچا نا جوزہ نا درشانی باز جوانی نٹ مریک
 محبوب نا سُبجانی اے
 شیرین شکر زبان اے
 گل و باغ بوستان اے
 اوڑان سچ ہلینہ
 واہ واہ عشق ننے نا دلبر نا
 ہندن تینا دا عشق نا درشانی ۽ علی الاعلان کریسہ پانک۔

عاشق	شپاد	ای	تاجل
کیوہ	سواد	ای	تاجل
اریٹ	ای	عشق	نا
ایلو	آزاد	ای	تاجل

ہندن براہوئی و بلوچی نا ایلو صوفی ء شاعر فیض محمد فیضل کہ اوصاحب کرامات و بزرگ نس اسکہ۔
براہوئی آن بیدس فارسی، سرائیکی، بلوچی، و سندھی ٹی ام کلام پاریکہ، فیضل نا کلام نادرنگ ء ہو۔

داڑے	البیچہ	نی	دادے
درنی	تین	تون	یار
نے	آن	سوا	ای
ہیتو	جدائی	خاخر	نا
		دے	

ہندن براہوئی نا ایلو صوفی شاعر صوفی عطا محمد کہ اوام وحدت الوجود نا فلسفہ نامنو کے، تینا کلام ٹی دہن
پانک۔

غوطہ	خل	ام	اُست	نا	دریاؤ	ٹی
راز	ٹی	ہستی	ناتج	لعل	و	گہر
انت	ارے	بیچارہ	ملا	ئے	سماء	
روشنی	آدم	نا	مش	ٹی	ہس	امر

ہندن اسہ پین جاگہ نس صوفی عطاء محمد پانک۔

جوفہ	دُنیا	نا	اُست	نا	گڑزے
دَمزٹی	نی	کسر	امر	خواہسہ	
خن	تہ	نی	مل	وجود	ٹی
				تینا	

تینے چاہنگ نی اگہ خُواہسہ
ہندن عشق حقیقی ناسمندرئی دُب الیہ تصوف نادنیائی غرق مریہ مولانا عبد المجید چوتوئی دُہن پانک۔

دُن ظلم جفا کہہ بن خواجہ کنا عرضے
غمگین نٹ ای دُر گوہر نی مُر کہ کنا مرضے
دوست خیال کہ ضعیفی ء بیوس نا غریبی اے
باز حال ارے اُتر، نی مُر کہ کنا دضے
ہندن محمد اسحاق سوز ناصوف نارنگئی رنگو کا داکلام اے ہُبو۔

عشق ٹی مخفی ہزار رازو اسرار ارے
مس اگر اوٹی بیخود اوتسکا ہو شیار ارے
عشق ارے رہبر و مُرشد، عشق ارے اذلان امام
عشق اگر اف اُست ٹی او اُست ام بیکا ارے
تصوف نامنو کا صوفی مدام انسان دوستی، مہر و محبت، امن ناکلہ و ۛایتک۔ تصوف ناگل آن بھلا کلہو محبت
وامن وانسان دوستی ء دُھنکے اسحاق سوز پانک۔

محبت ریشم آن خلکن ، محبت خلکنے پُھل آن
مُحبت خل تے خلکن کیک ، مُحبت خلکنی نا پن
مُحبت سوز بندغ نا ، مُحبت شاعری نا پن
مُحبت رمز بندغ نا ، مُحبت شاعری نا پن
یقین نٹ تصوف خُدا آن خُو کی نا اُسہ باز بھلو واسطہ و وسیلہ سہ و تصوف نامنو کا خُدا آن مدام خُوک مریہ
اونا کبریائی ء بیان کیک، دُھنکے مولانا نبوجان ناد احمدیہ کلام آن داخُو کی نادرشانی مریک۔

یا رب رحیم و رحمان

شیطان نا مکر و دام آن
آسمان زمین نا نیامان
بخشہ نئے نی اے خدا

نبی ﷺ نامہر ٹی ڈبوکا اونا دا کلام عام ہو۔

محمد ﷺ افضل ء کل انبیا ء آتیاں
محمد ﷺ خاتم پیغمبر آتیاں
محمد ﷺ ام رسول ء پاک حق نا
محمد ﷺ دا خلیل پاک حق نا
محمد ﷺ دوست ء حق نا ام چپے
محمد ﷺ چا ننا اُست نا طپے

عالم باصفاء مننگ ام سچا صوفی نا اُسہ بھلونشانی سہ ونیک بنگا عمل صوفی ء اونا محنت ٹی سرسوب مننگ نا
کسرء رغامک۔

نے خدا علم تِس عمل کر با صفا ء
خوش مریر نے آن خدا و مصطفیٰ ﷺ
علم رینگا نے نبی ﷺ آن وارثی
نی گڑا مر دھنکہ سنگ فارسی

فنا فی اللہ و فنا فی الرسول ﷺ مننگ سچا صوفی نا گل آن بھلا نشانی ء و تصوف ٹی دھننگا وصف و
حقیقت نا ودا وصف و خصلت آتا منوکا صوفی نا باز بھلودر جہ و مقام سہ۔ دُنکہ خلیفہ گل محمد نوشکوی نا دا کلام
ٹی اونا درشانی مریک۔

دوی جُفت قلم تون مہ تعریف کرک

مہ اُسٹ خا خرے عشق نا لکفوک
 گچین گل خلق آن اوّل آخرین
 اوتیٹی نبی ﷺ نا بمشل ۽ نگمین
 عبدالصمد شاہین ناصوفیانہ کلام سہ نامنہ بند۔

حق صفاتا کاظم کر وکے دا
 شان ۽ جلیل نا دائم کروکے دا
 ہر شو کٹ رضا نا قائم کروکے دا
 قدرت نا راز دُن دائم کروکے دا
 مولانا نبوجان نا اسہ پین صوفیانہ کلام سہ نامنہ بند۔

اوّل صفت خدا نا
 بے چُون بادشاہ نا
 خلاق رہ نما نا
 کر بندگی خدا رکن

تصوف امن وایکی و انسان دوستی و مہر و مریوت نا سچ ۽ ایٹک و دشمنی و اُسٹ مری و اُسٹ خرنی آن مُر
 مننگ تصوف نا کل آن بھلا کھو ۽ ہندا کھو ۽ جو ہر برا ہوئی تینا دا کلام ٹی گچینا لوظ آتمیٹ تریسہ پانک۔

نہاراتا دو تان ہزار آک کھسکر
 کہ گلزار گلشن ندر آک کھسکر
 دا مسجد نا مونا ، اے کعبہ نا مونا
 آذاناتا زیبا توار آک کھسکر
 بفلک بندغ ۽ بندغ آ تر س اینو

مچا بند غی نا میار آک کھسکر
 نہ سنگت نہ سیالی نہ دم دوستی
 زما نہ نا گل دوست دار آک کھسکر
 ہندن تصوف نا کلہو محبت و سچائی نا باروٹ دُن پانک۔

زندگی ٹی روشنائی دُو بریک
 نا محبت ٹی سچائی دُو بریک
 نا دُرُوشم نا عبادت کیوہ ای
 اُست نا مچا صفائی دُو بریک
 یک ماتم عشق اینو شار ٹی
 دلربا آن بیوفائی دُو بریک

(براہوئی، 2003، 53-42)

صوفی عطاء محمد تصوف نا سمندر ٹی ڈوب الیسہ ارازے ملا تے تصوف آن ہو رک پانک اموڑے صوفی
 عام داپت ایتک کہ فی تینا صوفی مننگ نا گرتی مفہ، بلکن صدق و سچائی ٹی داسمندر آن معرفت نا خوارے
 پٹنگ ۽ ہیل کر، تا کہ منزل دُو برے۔

انتے نظر نا تنگے
 ہر کس تو نا دا جنگے
 ملا تے ایتے رخصت !
 گن معرفت نا بھنگے
 صوفی نی جُپ خلیہ
 شر تخ خیال دنگے

(محمد، ۲۰۱۵ء، ۵۴)

ہندن تینے مینٹ چاہنگ و تینا ذات غورکنگ ناعوت ۽ ترسہ اُدو دھن پانک
 خن تے نی مل وجود ٹی تینا
 تینے چاہنگ نی اگر خواہسہ
 داتو حقیقت سہ کہ خدا مومن و صوفی نا اُست ٹی
 جاگہ ۽، ہندا خاطران صوفی ام پانگے ۽ کہ اُست نا
 درگہ ۽ ملہ و دلدار نا دیدار ۽ کرک
 درپچہ ۽ اُست والا مل سنہڑا
 کرک نی سیل دلدارے
 کہ رندے خضر نا فی ال
 ہپہ قاضی نا دستارے

(ہنگوئی، 2003ء، ۲۲)

داکان بیدس ترآب لاڑکانوی، مولانا محمد یعقوب شروڈی، مولانا محمد عمر پڑنگ آبادی، مولانا محمد عمر دین
 پوری، پیر محمد زبیرانی، مولانا عبدالغفور احسن، حکیم فیض محمد فیصل۔ مولانا عبداللہ درخانی، مولانا
 عبدالغفور درخانی، مولانا بوجان، مولانا نور احمد محمد شہی، مولانا عبدالحق ابابکی، مولانا عبدالعزیز آن
 بیدس داسہ ناجدید ۽ شاعر آتمی حسن غمخوار، جوہر براہوئی، صابرندیم اوٹنا باز ۽ شاعر آک دا پڑ ۽ تینا قلم
 ناکمالے نشان تریسہ کرینو۔

کھٹیا:

تصوف و صوفی ازم اسے قدیم ءتالانور وایت نس تنخو کو سر حال سہ۔ دانا گوش آک صد آنہ بلکن ہزار ء سال آتیاں دُنیا ناہر اسے علاقہ قوم و اوقا مذہب آتے تینا پلو یڑٹی کر یسہ بسونو۔ انتے کہ دار وایت آک ہچو مذہب قوم سہ نا وختس ام پابند متہ نو، بلکن تصوف و صوفی ازم عالمگیر ءسر حال و روایت ءبڈھ ازم آن الیس تا چین، جاپان، یہودی ازم و پدا اسلام نسکان دار وایت آک باز سوگوئی نٹ مونی بریسہ کرینو۔ ہندار و نٹ تصوف و صوفی ازم نا سر حال ء داگو نڈنگا نوشنہ ٹی تصوف نا معنی و مطلب، روایت آن بیدس دافتا بار و نٹ نظریہ و خیال و پدا تاریخی حوالہ نٹ گو نڈ ء معلومات تنگ نا کوششت کنزگانے۔ داکان بیدس بلوچستان و براہوئی زبان و ادب نٹی تصوف نا بار و نٹ ام گو نڈ ء جاج نس الزگانے، انتے کہ ہند تصوف و صوفی ازم نا دا گچینا و سوگو ء روایت آتا نتیجہ ء کہ دنیا تون اوار پاکستان و پدا بلوچستان نا باز ء شہر و علاقہ آتے ٹی بزرگ، صوفی و ولی و اولیاء اللہ تا قدم مبارک آک داڑے تخنگا نو و اوفک تینا سچانزنگا کڑدار نٹ انسانیت و دین نا خدمت ء کر یسہ بسونو و ن خنہ کہ ہر جا گہ ء اوقا خانقاہ، دربار، مزار آک راستی و خدا پرستی نا کنڈا انسانیت ء دنگ کن روشنائی نا مینارو۔

کتاب آک

احمد شفیق بلوش (۲۰۰۹) پاکستانی زبانوں کی شاعری میں وحدت الوجود سہ ماہی "قرطاس"

گواجرانوالہ

اقبال، نفیس (۲۰۰۷)، اُردو شاعری میں تصوف

الطاف، سلطان علی (2011) مختصر تاریخ تصوف و صوفیائے بلوچستان، الفیصل ناشران لاہور

براہوئی، عبدالرحمن (1982) براہوئی زبان و ادب کی مختصر تاریخ، براہوئی اکیڈمی، کوئٹہ

براہوئی، عبدالرحمن (1968) قدیم براہوئی شعراء، ادارہ ادب، کوئٹہ۔

بنگلہائی، عبداللطیف (2003) براہوئی عارفانہ شاعری، ماہنامہ "دے ٹک" براہوئی ادبی

سوسائٹی پاکستان

ساجد، حسین بخش (۲۰۰۳) براہوئی بلوچی ادب میں صوفیاء کا کردار عالمی پنجابی کانگریس لاہور

صابر، عبدالرزاق (جنوری تا جون ۱۹۹۳) بلوچی براہوئی شاعری میں سچل سرمست کا رنگ

سہ ماہی "دستگیر" کوئٹہ

صابر، عبدالرزاق 1988 () کلام تاجمل۔ براہوئی ادبی سوسائٹی، کوئٹہ۔

کوثر، انعام الحق (۲۰۰۴) تذکرہ صوفیائے بلوچستان

محمود الرحمن وڈاکر عطش درانی (۲۰۰۴) پاکستانی زبانوں اور ادبیات کا تقابلی مطالعہ۔

علامہ اقبال اوپن یونیورسٹی

ولی الدین، میر (2012) قرآن اور تصوف سٹی بک پوائنٹ کراچی